

De Opstand 1

Opdracht: analyseren en evalueren

1. Inleiding

Vak	geschiedenis
Schooltype/afdeling	vmbo/havo/vwo
Leerjaar	klas 1
Tijdsinvestering	30 minuten
Onderwerp	De Opstand, horend bij tijdvak 5: tijd van ontdekkers en hervormers (zestiende eeuw) / Vroegmoderne tijd
Hogere denkvaardigheid	Analyseren en evalueren
Historisch denken redeneren	Interpretatie
Bron	Albert van der Kaap

In een geschiedenismethode staat:

Bron

De koning dwaalt, wanneer hij denkt dat de Nederlanden, gelegen tussen landen waar godsdienstvrijheid heerst, voortdurend de bloedige vervolgingen en het doden van protestanten verdragen kunnen. Al ben ik katholiek, ik kan niet goedkeuren dat vorsten hun onderdanen de vrijheid van geloof willen verbieden.

(Willem van Oranje in 1564)

Gebruik de bron

Vragen

1. Wat was de mening van Willem van Oranje?
2. Welke twee feiten staan in deze bron?
  - a. Katholieken vonden de vervolgingen van protestanten niet goed
  - b. Willem van Oranje was katholiek
  - c. Er was geen godsdienstvrijheid in de Nederlanden
  - d. Protestanten werden vervolgd en gedood

In deze opdracht gaat het om de vraag hoe Willem van Oranje over godsdienstvrijheid dacht en om het onderscheid tussen feit en mening.

De eerste vraag is een eenvoudige, ook al is deze wat merkwaardig geformuleerd door niet te vermelden waarop de mening van Willem van Oranje betrekking moet hebben. Het antwoord staat letterlijk in de bron.

De tweede vraag is veel lastiger, vooral omdat een antwoord op de vraag wanneer iets een feit of een mening is vaak veel lastiger is dan men geneigd is te denken. In deze bron zegt Willem van Oranje van zichzelf dat hij katholiek is, maar is het daarmee een feit? Als je kijkt naar de bronnen die verderop worden beschreven is er op deze uitspraak nog wel wat af te dingen. Dat er geen godsdienstvrijheid was en dat protestanten werden vervolgd moeten we op gezag van Willem van Oranje aannemen. En als je al voor waar aanneemt dat er protestanten werden vervolgd en gedood, impliceert dat dan niet automatisch dat er geen sprake was van godsdienstvrijheid in de Nederlanden?

Misschien is het daarom beter de vraag meer open te formuleren en leerlingen eerst in tweetallen en vervolgens klassikaal te laten discussiëren over wat in deze bron feiten zijn en wat meningen. Dat biedt

bovendien de mogelijkheid om aandacht te besteden aan het begrip 'criterium': wanneer mag je iets als feit beschouwen en wanneer is iets een mening?

U kunt de opdracht, zoals hieronder beschreven, ook uitdagender maken door leerlingen zelf, op basis van een analyse van verschillende bronnen, te laten bepalen of Willem van Oranje protestant of katholiek was. U kunt daarbij zelf bepalen of leerlingen daarbij gebruik moeten maken van de eerste drie bronnen of van alle bronnen.

2. Opdrachten

De Opstand

Willem van Oranje werd de leider van de opstand van de Nederlanden tegen Spanje. Godsdienst speelde in dit conflict een belangrijke rol. In deze opdracht onderzoek je of Willem van Oranje katholiek of protestant was.

Bron 1

De koning dwaalt, wanneer hij denkt dat de Nederlanden, gelegen tussen landen waar godsdienstvrijheid heerst, voortdurend de bloedige vervolgingen en het doden van protestanten verdragen kunnen. Al ben ik katholiek, ik kan niet goedkeuren dat vorsten hun onderdanen de vrijheid van geloof willen verbieden.

Bron: Willem van Oranje in 1564

Bron 2

Het begon allemaal op de Dillenburg in het graafschap Nassau in Duitsland, waar Willem van Oranje in 1533 geboren werd. De Reformatie was toen al volop in beweging. Willems ouders sympathiseerden met de nieuwe leer van Maarten Luther en wilden hun kinderen daarin ook opvoeden. Met hun oudste zoon liep het echter aanvankelijk anders. Toen Willem op elfjarige leeftijd het prinsdom Orange van zijn kinderloze neef erfde en daarmee grote invloed zou krijgen in de Nederlanden, moest hij op last van de keizer naar Brussel komen, waar hij aan het hof een katholieke opvoeding kreeg.

Bron: http://www.kerkbladvoorhetnoorden.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=1812:de-godsdienst-van-willem-van-oranje-1533-1584&catid=14:artikelen&Itemid=28

Bron 3

In 1573 heeft Oranje zich openlijk onder de calvinisten geschaard toen hij deelnam aan een avondmaalsviering. Over plaats en datum daaromtrent bestaat geen duidelijkheid. Men vermoedt Dordrecht, omdat de plaatselijke predikant, Bartholdus Wilhelmi, het gebeuren vermeldt in een brief van 23 oktober 1573 aan de Nederlandse vluchtelingengemeente in Londen: de prins van Oranje, 'onse godtsalige stadthouder', heeft met de gemeente het brood gebroken en zich aan de kerkelijke discipline onderworpen, 'hetwelcke niet kleyn te achten en is'. Oranje is nooit een strenge calvinist geworden. Toch was zijn overgang niet louter een overgang pro-forma, getuige zijn uitspraak uit 1577: 'Zo kaal als ik van hoofd ben, zo calvijs ben ik van hart en in dat geloof zal ik sterven'.

Bron: http://www.kerkbladvoorhetnoorden.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=1812:de-godsdienst-van-willem-van-oranje-1533-1584&catid=14:artikelen&Itemid=28

Bron 4

De historicus P.J. Blok schreef in 1903

In alle opzichten groot was de verandering, die voor onze elfjarige Willem in 1544 aanbrak. De dood van zijn neef René maakte hem tot erfgenaam van de rijke goederen der Oranje-Nassau's in de Nederlanden en Frankrijk. Het schijnt wel, dat de godsdienst van zijn vader het grootste beletsel was, waardoor deze, aan wie de erfenis toch eigenlijk toekwam, uitgesloten werd. Zelfs tegenover de jonge Willem werd in de omgeving van Karel V ernstig het bezwaar geopperd, dat hij, „zoon van een ketter", eenmaal misschien de machtigste edelman in de Nederlanden zou worden. Het is waarschijnlijk, dat dit bezwaar werd opgeheven, doordat de vader erin berustte, dat zijn jonge zoon voortaan te Brussel zou worden opgevoed, natuurlijk in de roomse leer. Zo zou de erfenis tenminste niet voor zijn huis verloren gaan, waarvoor anders gegronde vrees bestond.

Bron: <http://www.periodata.nl/BlokGodsdienstOranje.pdf>

Bron 5

De historicus P.J. Blok schreef in 1903

Eerst toen de Prins na allerlei teleurstelling deze hoop liet varen; eerst toen hij na de val van Haarlem, als de zaak der vrijheid dreigde te gronde te gaan, niet meer mocht aarzelen om zich, geheel aan het Calvinisme te geven; eerst in die geweldige crisis van de opstand tegen Spanje is hij over alle bezwaren heengestapt en heeft in October 1573 openlijk het Avondmaal der Calvinisten bezocht. Van deze tijd af is de Prins onafscheidelijk verbonden aan de Calvinistische bevolking, die hem reeds vroeger met geestdrift had begroet als de nieuwe Makkabeeër, de godsgezant, die het nieuwe Israël kwam redden uit de klauwen van de boze vijand.

Bron: <http://www.periodata.nl/BlokGodsdienstOranje.pdf>

Opdracht

Gebruik bron 1 t/m 3 (of 5)

1. Beredeneer of Willem van Oranje katholiek of protestant was.
2. Hoe dacht Willem van Oranje over godsdienstvrijheid?

3. Toelichting bij de opdracht

Waarom deze opdracht

In deze opdracht onderzoeken leerlingen of een zeer beroemde persoon die een grote rol heeft gespeeld in de Opstand katholiek of protestant was. Dit is geen eenvoudige opdracht, vooral niet omdat er geen eenduidig antwoord op te geven is. Willem van Oranje was zowel protestant als katholiek en het is aan de leerlingen om de afweging te maken welke godsdienst voor Willem belangrijker was. Leerlingen komen tot hun oordeel op basis van een analyse van de verschillende bronnen. De opdracht is, zeker als gebruik wordt gemaakt van alle vijf bronnen, ook moeilijk door het taalgebruik in met name bron vier en vijf.

Suggestie

De complexiteit van de opdracht kan nog worden verhoogd door er een aantal bronnen aan toe te voegen waarin geen, voor de vraag relevante, informatie staat. In dat geval voegt u de vraag toe welke bronnen bruikbare informatie opleveren voor het kunnen beantwoorden van de vraag.

De opdracht kan worden vereenvoudigd door vraag een op te delen in deelvragen:

1. Toon voor elke bron - met een element uit de bron - aan of Willem van Oranje volgens deze bron katholiek of protestant was (1 t/m 3 of 1 t/m 5).
2. Was Willem van Oranje op zijn sterfbed, volgens jou, eerder katholiek of protestant. Waarom denk je dat?
3. Hoe dacht Willem van Oranje over godsdienstvrijheid? Licht je antwoord toe met een of meer elementen uit de bron(nen).

